

MEMMED SEİD ORDUBADI'NİN *BÖYÜK GURULUŞDA* PİYESİNDE SOVYET MEFKÛRESİ

Erdoğan UYGUR

Özet

Böyük Guruluşda piyesi İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Azerbaycan'da plânlanan endüstriyel kalkınma hamleleriyle ilgili olarak kaleme alınır. Batı dünyasıyla Sovyet dünyası arasındaki teknolojik rekabetin söz konusu edildiği piyeste Memmed Seid Ordubadi Sovyet bilincini ve mefkûresini canlı tutmak için Sovyet toplumuna, özellikle gençliğine önemli görevler yükler.

Anahtar kelimeler: Memmed Seid Ordubadi, Azerbaycan edebiyatı, sosyalizm, sosyalist realizm, Böyük Guruluşda.

The Soviet ideals in the play of Memmed Seid Ordubadi's *Böyük Guruluşda*

Abstract

The play called *Böyük Guruluşda*, is about the progress of industrial development that was planned in Azerbaijan after the Second World War. In the play, the technological competition is mentioned between the Western World and the Soviet Union ; and Mammed Said Ordubadi attributes important duties on the Soviet community, especially on the Soviet youth, in order to keep Soviet conscience and ideals alive.

Key words: Mammed Said Ordubadi, Azerbaijan literature, socialism, socialist realism, Böyük Guruluşda.

Giriş

Azerbaycan Edebiyatında 1941 yılına kadar ele alınan konular genellikle Sovyet toplumunun inşası üzerinedir. Sosyalizm anlayışının toplumun her kesimine nüfuz etmesi amacına dayanan bu edebî faaliyetlerde eğitim, sanat, tiyatro, dinî fanatizm, mücadele, kadın hakları, özgürlük, üretim gibi temalar ağırlıklı olarak yer bulur.

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ve Sovyetler Birliği'nin Alman işgaline uğraması üzerine Azerbaycan Edebiyatında savaş yıllarını konu alan edebî eserler görülmeye başlanır. Şiir, hikâye, povest¹, roman ve drama gibi edebî türlerde kaleme alınan bu eserlerde Sovyet toplumunun faşizme karşı verdiği mücadele vatan sevgisi, ülke savunmasının önemi, fedakârlık ve kahramanlık motifleri eşliğinde yüceltilir; faşizmin ve emperyalizmin insan onurunu ve yaşamını hiçe sayan karanlık çehresi ve sebep olduğu felaketler tarih sayfalarının yanı sıra edebiyat sayfalarında da kayda geçirilmeye çalışılır.

Samed Vurgun (1906-1956) *Ananın Öyüdü* (1941); Süleyman Rüstem (1906-1987) *And* (1941), *Ana ve Poçtalyon* (1942), *Gehremanın Vesiyeti* (1942), *Ana Üreyi* (1942), *Kün O Kün Olsun ki* (1943); Memmed Rehim (1907-1977) *Veten Sevgisi* (1942), *İkigat Cinayet, Onu Don Gucakladı* (1943), *Rus, Moskva*; Resul Rza (1910-1981) *Sovyet Tankı ve Bakı Danışır* adlı şiirleriyle; Mir Celal (1908-1978) *Gardaş Ganı, Veten Yolları, Snayper*; Resul Rza *Leytenant Bayram'ın Kündeliyinden* (1943), *Bahadır*; Mehdi Hüseyin (1909-1965) *Bextiyar*; Ebülhesen (1904-1986) *Leytenant Şerban, Yaralı, Körüş Yeri* (1943); Memmed Seid Ordubadi (1872-1950) *Leytenant İvanov Adına Körpeler Evi* adlı hikâyeleriyle; Süleyman Rehimov (1900-1983) *Gardaş Gebri* (1945) povestiyle; Zeynal Xelil (1914-1973) yaklaşık yedi bin mısradan oluşan *Ulduzlar, İntigam* (1942), *Gatr Memmed* (1945) manzum dramlarıyla; Memmedhüseyin Tehmasib (1907-1982) *Aslan Yatağı* (1941); Mirza İbrahimov (1911- *Mehebbet*; Resul Rza *Vefa* (1943); Mehdi Hüseyin ve İlyas Efendiyev (1914-1996) *İntizar* (1944) (Mir Celal 1988: 235-243) adlı dramlarıyla emperyalist kuvvetlere karşı cephelede verilen mücadeleyi dile getirirler.

Bu eserlerde, ilk kez 23 Mayıs 1932'de Gronskiy'in *Edebiyat* gazetesinde yayımlanan makalesinde adı geçen (Tağızade 2006: 18) ve Sovyet yazarlarının bir görev ve sorumluluk anlayışı içinde sıklıkla müracaat ettiği sosyalist realizm çerçevesinde Sovyet bilinci, işgalcilere karşı mücadele ve bağımsızlık ruhu güçlendirilmeye çalışılır.

¹ Povest: Konusu romana nispeten daha sade ve hacim bakımından ondan daha küçük olan edebî eser. Uzun hikâye.

Savaş sonrasında, savaşın bıraktığı tahribatı gidermek ve Sovyet insanını daha bilinçli ve daha üretken hâle getirmek için toplumsal dayanışmayı güçlendirmek önem kazanır. Dolayısıyla, savaş sonrası başlayan kalkınma hamleleriyle ilgili pek çok eser kaleme alınır. Bunların önemli bir kısmının, özellikle tiyatro eserlerinin konu seçiminin yanı sıra sanat ve dram tekniği bakımından da arzu edilen nitelikte olmadığı, çoğu zaman sosyalist realizm ilkeleriyle bağdaşmadığı ve ideal Sovyet insanını oluşturmakta yetersiz kaldığı görülür. Buna istinaden ÜİK (B) P MK (Ümumittifağ Kommunist (Bolşevikler) Partiyasının Merkezi Komitesi)'nin 26 Ağustos 1946 tarihli kararı çerçevesinde edebiyat adamlarının, tiyatronun toplumun terbiye edilmesinde ve gelişmesindeki önemine atfen özellikle drama yazarlarının daha dikkatli, titiz ve resmî ideolojinin edebiyat anlayışına uygun hareket etmeleri istenir (Arif 1967: 128-129).

Bu bağlamda, sosyalist toplumun oluşturulması aşamasında büyük emeği geçen Memmed Seid Ordubadi (24 Mart 1872, Ordubad-1 Mayıs 1950, Baku) toplumun özgüvenini kazanmasına ve Sovyet bilincinin pekişmesine yönelik olarak *Böyük Guruluşda* (1947-1948) adlı dram eserini kaleme alır.

Memmed Seid Ordubadi.

Azerbaycan matbuatında ve edebiyatında önemli bir yer işgal eden Memmed Seid Ordubadi *Molla Nasreddin* (1906-1931) dergisi ve *Tuti, Taze Hayat* (1907-1908), *Tereggi* (1908-1909), *Kommunist*, *Yeni Yol* (1922-) gazeteleri gibi matbuat organlarında faaliyet gösterir. Celil Memmedguluzade (1866-1932)'nin yayımladığı *Molla Nasreddin* dergisinde dil, kültür ve eğitim gibi toplumsal konularla ilgili çok sayıda felyeton² kaleme alır; dergide *Herdemxeyal* mahlasıyla ünlenir (Ahundov 1959: 62).

Ordubadi, ilk şiirini 1903'te *Şargi-Rus* (1903-1905) gazetesinde yayımlar. 1906'da *Geflet*, 1907'de *Veten ve Hürriyyet* adlı iki şiir kitabı çıkarır. Şiirlerinde genellikle eğitim-toplum ilişkisine yönelik temalara ağırlık verir. Ordubadi piyes ve roman türünde de eserler yazar. 1905-1906 yıllarında Ermenilerin Türklere yaptığı katliamı anlatan *Ganlı İller* (1911) kitabının yanı sıra *Bedbaht Milyonçu*, *yahud Rzaguluhan Firenkimeab* (1914), *Endelisin Son Günleri*, *Yaxud Granadanın Teslimi* (1914), *Dumanlı Tebriz* (1933-1948), *Döyüşen Şehir* (1938), *Kizli Bakı* (1940), *Gılınç ve Gelem* (1948) gibi romanlarıyla daha çok roman yazarı olarak tanınır. Romanları genellikle fanatizme, istibdada karşı mücadele üzerine kuruludur (Ehmedov 1987: 365-367).

² Felyeton: Toplumsal sorunları ve sebeplerini güldürü, mizah veya istihza yoluyla ifşa eden gazete ve dergi yazısı. Daha geniş bilgi için bkz. Uygur, Erdoğan, "Molla Nasreddin Dergisi'nde Felyetonlar", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, cilt 3, sayı 3 (Eylül 2006), Ankara, s. 7-21. <http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/III-3Eylul2006.php>

Azerbaycan'ın Sovyetler Birliğine dahil edilmesini müteakip Ordubadi, sosyalizmden yana olan tavrını daha da belirginleştirir ve yeni toplumun oluşmasında etkin bir çaba sarf eder. O yıllarda kaleme aldığı *Sabotajnikler*, *Diñçiler*, *Oktyabr İnqilabı*, gibi piyesleri Azerbaycan tiyatrosunda başarıyla sahnelenir. *Sevgiler* (1909), *Bu da Bir Mö'cüze* (1930), *Maral* (1945) piyesleri de yazarın edebî ürünleri arasında yer alır.

Ordubadi, son dram eseri olan *Böyük Guruluşda* piyesini ömrünün son yıllarında kaleme almıştır. Eserin elyazması Azerbaycan SSR Respublika Elyazmaları Bölümünde (Arşiv 16, r-7 (30) bulunmaktadır. Eser ilk defa 1964 yılında yayımlanmıştır (Vezirova 1964: 494).

***Böyük Guruluşda* Piyesinde Sovyet Mefkûresi.**

Sekiz perdeden oluşan piyes Bakü'nün yaklaşık 30 km kuzeyinde Sumgayt şehrinin belirli bir programa uygun olarak inşası ve bir sanayi merkezi hâline getirilmesi çalışmalarıyla ilgilidir.

Savaş sonrasında cepheden Azerbaycan'a dönen genç mühendislerin yeni yapılanma çerçevesinde fedakârlık ve topluma hizmet anlayışına dayalı coşkulu görev anlayışları olay örgüsünde önemli bir yer tutar. Piyeste Sovyet gençliğinin düşünsel ve ideolojik evrimini tamamladığı ve bilimsel yöntemlerle sanayileşme sürecine ivme kazandıracak eyleme geçtiği görülür.

Eserde kolhoz³, komsomol⁴, kolektivizm, halkların kardeşliği, yüksek Sovyet hümanizmi gibi temalar sık ve kimi zaman da abartılı bir şekilde dile getirilir. Buna karşılık, piyeslerin vazgeçilmez unsurları olan aşk ve entrika temalarının yüzeyselliği dikkatleri çeker. Aşk temasının zayıflığı Ordubadi'nin topluma yüklediği görev anlayışının duygusal ilişkilerden ve romantizmden daha önemli olduğunu vurgulamak amaçlı olsa gerektir. Entrika zayıflığını ise Sosyalizmin toplum tarafından kabullenilmiş olması ve muhaliflerin tükenmeye yüz tutmasıyla açıklamak mümkündür. Bununla birlikte, sosyalist realizm anlayışında entrika ve çatışma kavramları konuyu besleyen ana unsurlardandır ve eserin edebî değeri bunların güçlü veya zayıf kurgulanmasıyla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, olay örgüsünde yer alan zayıf entrikayı "rekabet" olarak nitelendirmek ve eserin "entrika" açısından güçsüz olduğunu söylemek doğru bir tespit gibi görünmektedir.

Piyenin olay örgüsü, sosyalist realizmin Azerbaycan'daki ilk ve en önemli uygulayıcısı olan Cafer Cabbarlı (1899-1934) gibi bir dram dâhisinin piyeslerindeki gergin ve dramatik unsurlardan çok farklı bir hâldedir. 1920'li yıllardan başlayarak vefâtına kadar kaleme aldığı dram eserlerinde Cabbarlı, sosyalist toplumu oluşturmak için yoğun ve gergin çatışmalardan kaçınmamış,

³ Kolhoz: Sovyetler Birliği döneminde köylerde kurulan tarım işletmesi, çiftlik.

⁴ Komsomol: Lenin Komünist Gençler İttifakı.

değişime direnen tüm kesimlerle mücadele etmiştir. O dönemde toplum henüz yapılanma sürecine girdiğinden muhalif kesimlerin entrikaları ve sosyalizme karşı güçlü dirençleri söz konusudur. Dolayısıyla, döneme özgü gergin münasebetlerin ve zorlu çatışmaların eserlerde de işlenmesi olağan bir durumdur.

Böyük Guruluşda piyesi esas itibarıyla topluma doğrudan yeni kimlik kazandırmaya yönelik bir düşüncenin ürünü olmadığı için, mücadeleden ziyade kalkınma hamlesini ve Sovyet mefkûresini konu edinir. Hatta Cabbarlı'nın aksine muhalif güçleri yok etmek yerine kazanmayı hedefler. Böylece, Ordubadi geniş kapsamlı entrikaya ve gergin çatışmalara yer vermeyi gereksiz görür. Eserde Mirze Teymur'un tutum ve davranışlarında genel ahlâk anlayışının dışında görülen koğ yapmak ve iftira etmek gibi eylemlerle yetinir. Buna karşılık, kolektif bir şuurla işçiler, komsomolcüler, mühendisler yoğun ve coşkulu bir çalışmanın içindedirler. Piyeste âdetâ bağbozumu şenliklerine benzer bir atmosfer vardır. Mevcut gerginliğin ve zayıf entrikaların ise olay örgüsü içinde ideal "Sovyet insanı" anlayışının hümanizmi ve bağışlayıcı yanı karşısında kaybolup gittiği görülür.

Mühendislik eğitimlerini Moskova'da tamamlayan ve inşa çalışmalarında Sovyet teknolojisine göre hareket eden genç mühendisler, Amerika ve Fransa'da eğitim görmüş yaşlı iki mühendisin muhalefetiyle karşılaşır. Sanayileşme hamlesinde gençlerin önemli görevler üstlenmesi eski dünyanın insanlarında geleneksel bir kuşku ve güvensizlik uyandırmaktadır. Muhalif mühendislerin gelenekçi bir toplumun içinden gelmeleri ve eski dünyaya ait ataerkil terbiye anlayışları, yeni neslin düşünce ve davranışlarını küçümseyerek tenkit etmelerine ve onlara karşı tavır almalarına da yol açar. Eski-yeni çatışması olarak da adlandırmanın mümkün olduğu bu durum, aşk temasından sonra entrikayı besleyen en önemli etmendir:

"Mirze Ehmed. Bütün bacarıqları dillerindedir. Az bir zamanda özlerini rüsvay edecekler. Bilmirem bunları ne üçün buraya yığıblar.

Mirze Teymur. Bele ha, yene de bir azdan sonra kelib deyecekler ki, bunlardan fayda yoxdur. İşi öz elinize alın.

Mirze Ehmed. Bu böyüklükde işi ancag Amerika ve Avropa körmüş mütexessisler yerine yetire bilerler.

Mirze Teymur. O da ki, bizden ibaretdir; Mirzeden, Teymurdan ibaretdir." (s. 272)⁵.

⁵ *Böyük Guruluşda* piyesinden alıntılar, Vezirova, Feride (Tertib edeni), M. S. Ordubadi, Eserleri, ikinci cild, Pyesler ve Romanlar, Azərbaycan Dövlət Neşriyyatı, Bakı, 1964 baskısından yapılmıştır.

Diğer yandan mühendislerin muhalefeti sosyalist ideolojiye mesafeleriyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle yeni yapılanmaya karşı koymakta tereddüt göstermezler.

“**Mirze Ehmed.** Her şey deyişe biler. Ancag insan özünü deyişdire bilmez. Körün meni bu yaşım da komsomola yazdıra bilersinizmi? Geribe adamlarsınız ha.” (s. 276).

Piyeste Amerika, Fransa ve Sovyetler Birliği arasında kişiler aracılığıyla teknolojik bir rekabetin varlığı söz konusudur:

“**Mirze Teymur.** Biz kerek ele bir iş yaradag ki, her kes kelib baxanda desin ki, buraya Amerika ve Avrupa mütexessisinin eli deymişdir.

Durna. Biz kenc sovet mütexessisleri bunun eksini düşünürük. Biz burada ele bir möcize yaratmalıyık ki, her kes baxanda desin ki, sovet mütexessisleri çoxdan beri Avrupa ve Amerika mütexessislerini keride buraxmışlar.” (s. 283)

Mühendis Mirze Teymur’un ideal Sovyet toplumunun yadırgadığı ahlâkî bir zafiyet içinde bulunması da medeniyetler mücadelesinde Batı medeniyetinin veya en azından eski dünyanın feodal erkek egemen ahlâk anlayışı aleyhinde bir davranış biçimi olur. Ancak, Mirze Teymur’un piyeste realiteden uzak tasvirlerle yer aldığını kaydetmek gerekir. Tepeden tırnağa kadar Fransız kıyafeti giyen ve Fransız gibi düşündüğü ve davrandığı izlenimi veren züppe bir mühendisin dönemin şartları göz önüne alındığında Sovyet toplumu içinde kendine bir yer bulma olasılığı pek azdır.

“**Mirze Teymur.** ... Mene bir diggetle baxın, xalis bir fransıza oxşamırammı? Medeni bir adamam, men bunlar ile nece uyuşa bilerem?” (s. 272).

“**Mirze Teymur** (*Öz giyafesini kösterir*). Yaxşı baxın bir Fransız alimine oxşamırammı?” (s. 273).

“**Mirze Teymur.** ... Mene yaxşı baxın, bir fransızla zarafat etmek olmaz!” (s. 277).

“**Mirze Teymur.** ... Baxın bütün varlığım la bir fransız, medeni bir avropalıya benzemirem mi?” (298).

Ordubadi, yaşlı mühendisin giyim kuşamından ve davranışlarından yola çıkarak Batı zihniyetini ve kültürünü gözden düşürmeye çalışmakla birlikte, ona tahammül edebilen, hatta saygı gösterebilen genç mühendisler aracılığıyla Sovyet hoşgörüsünü idealleştirmek istemiş olmalıdır.

İnşaat sahasında görev yapan işçiler, kolhozcular, komsomolcüler arasında çok sayıda kadın vardır. Bu durum Cabbarlı'nın, sosyalist toplumun henüz yapılanmaya başladığı dönemde kadının içinde bulunduğu kaotik vaziyetten kurtulma mücadelesinin sembolü olan *Sevil* (1927) piyesindeki "Sevil, sen hara gedirsen?" sorusuna "Sosyalizme, fabrike! Men oradan gelmişem, oraya da gedirem. Kadınların azadlığı yolu ancag oradadır!" (Arif 1957: 63) diyen kadın kahraman Sevil'in tam başarıya ulaşmış olduğunu gösterir. Fikir uyuşmazlığı yüzünden mühendis kızın baba ocağını terk etmesi; nişanlı kadının görev anlayışından dolayı evliliği ertelemesi; kadının her görev ve mevkide üretime katılması, düşüncelerini özgürce açıklaması, itiraz ve reddedebilmesi kadının bilinçlenme sürecini tamamladığının ve onurlu bir şekilde toplumda yerini aldığının açık delilidir. Ancak Mirze Teymur'un *Durna*'yı iftira yoluyla elde etmeye çalışmasını ve genç kızın bu durumdan kaygı duymasını, kadın üzerindeki toplum baskısının hâlâ mevcut olduğunun bir işareti olarak görmek mümkündür:

"Durna. İndi özün söyle, men hara çıxım gaçım?
Her yetene de deyir ki, mesele gurtarıbdır, ancag
resmiyyete salmag lazımdır.

Dilber. Ay gız, sen harada yaşayırsan? O özünü
İrandamı hiss edir? Ona ele bir toy tutaram ki,
Fransada ne geder exlagsızlıg varsa, yığıb ketirib
bizim heyatımıza calamag isteyir.

Durna. Ne edim? Onun eli benim elime
toxunmamış, amma onun fanteziyasından xalg ele
bilir ki, men onunla bir gadın kimi yaşayıram.
Buradan çıxıb gaçmagdan da başga çarem yoxdur." (s.
273).

Ordubadi, Sovyet idealizminin gerçekleşmesinde milliyet taassubundan arınmış enternasyonal bir görüntü kurgular. Sumgayt'ın ve sanayi bölgesinin inşasında görev alanlar arasında pek çok Rus'un varlığı Sovyet toplumunun homojen bir yapıda olduğunu gösterme amaçlıdır. Bu, bir bakıma, halkların dostluğu ve kardeşliği düşüncesinin esere yansımış hâlidir, denilebilir:

"Gehreman. Biz partiya ve hökumetin bir
soldatıyığ. Vezife ağır olsa da, çetin olsa da ifa etmeye
hazıram. Rus yoldaşlardan Pavliçev, Tafilov ve
Fedoroviç yoldaşları da teklif edirem." (s. 285).

Öte yandan, müellifin *Dumanlı Tebriz* romanı ve bu romandan uyarladığı aynı adlı piyesinde hadise ve çatışmalarla zayıf alâkası olan bazı epizodik tiplere yer vermesine (Seyidov 1966: 217) benzer bir durum, *Böyük Guruluşda* piyesinde de görülmektedir. Şarkıcı Firenkiz'in eserde yer almasının en önemli gerekçesi, kadının musikîye ilgisini ve bu sahadaki başarısını göstermektir. Bu durum piyeste abartılı bir şekilde vurgulanır. Hâlbuki, daha

önce söz konusu edildiği üzere dönemin Azerbaycan toplumunda kadın her sahada faaliyet göstermektedir.

Piyesin sonunda, programın vaktinden önce tamamlanmasının ardından yaşlı mühendislerin Sovyet teknolojisinin üstünlüğünü kabul etmek zorunda kaldıkları ve büyük bir mahcubiyet içinde düşünce ve eylemlerinden ötürü tüm çalışanlardan özür diledikleri görülür:

“**Mirze Teymur.** Teze adamları köhne şüur ve köhne közler ile tanımag çox çetin imiş.” (s. 318).

“**Mirze Teymur.** Sovet adamları ne geder nezaketli imiş.

Mirze Ehed. Sovet adamlarının giymetli cehetlerinden birisi de insanlığın gedrini bilmekten ibaretdir. Men bunu Amerikada körmedim. Sovet adamları her şeyden evvel insanları düzeltmeye çalışmışlar. İslah etmek isteyirler.” (s. 318).

“**Mirza Teymur.** Sosyalizm medeniyyetiyle terbiye olunmuş sovet adamları dünyada en nezaketli adamlardır. Bunu men öz heyatımda sınagdan çıxardım.” (s. 320)

Programın erken bitirilmesi ve muhalif zihniyetin yenilgiyi itiraf etmesi, sosyalist realizm anlayışı doğrultusunda Sovyet iradesinin kararlılığını ve gücünü göstermek amaçlıdır.

Kalkınma hamlesinde genç mühendisler dışında, eski toplumda yetişmiş yeni fikirli yaşlı öğretmenlerin bilge bir tavırla kitlelere rehberlik etmesi, onları göreve çağırması bireysel değişimin ve eğitim-aksakal-toplum ilişkisinin piyese yansımalarıdır:

“**Mürid Kişi.** Yaradın balalarım! Sizi yaradan tebiye, sizi terbiye eden partiyaya ve hükumete eşğ olsun! Yeni dünyanın gurucularına eşğ olsun!” (s. 325).

Programın tamamlanmasının ardından, düzenlenen bir törenle çalışanlara madalya verilmesi, devletin emeği takdir etme ve yüceltme arzusunun bir ifadesidir. Bu tören esnasında Sovyet gençliğine duyulan güvenin sık sık dile getirilmesi ise piyesin yazılış amacına uygun olarak gençliği cesaretlendirmek ve toplumun sosyalizme inancını pekiştirmektir.

Sonuç

Sovyet mefkûresinde yeni bir toplum, yeni bir kültür, uygarlık ve teknolojik oluşum söz konusudur. Eski dünyaya ait pek çok değerle girdiği

çatışmadan galibiyetle çıkmasını bilen bu oluşum, ideolojik bir kolektif şuardan beslenir.

Edebiyat adamlarının toplumu tahlil etmekte ve ideolojik bir bakış açısından hareketle onu partinin ilkeleri doğrultusunda biçimlendirmekte bir toplum mühendisi gibi davranmaları sosyalist realizmin talep ve beklentileri arasındadır. Dolayısıyla toplumun sosyal, kültürel ve iktisadî bakımdan gelişmesinde Sovyet gençliğini yönlendirmek, ona inanmak ve güvenmek düşüncesi piyesin her aşamasında çok açık bir şekilde görülmektedir. Bu inanç aynı zamanda gençliğin, Sovyet ahlâkı ve uygarlığı ile mücehhez olması için gayret sarf etmesini gerektirir. Piyeste dürüstlük, hoşgörü, tevazu, azim, fedakârlık, çalışkanlık, göreve sadakat, dostluk, saygı ve hümanizm gibi temalar söz konusu ahlâk anlayışının temel ilkeleri olarak ifadesini bulur:

“**Dilber.** Emin olun ki, bu gelebe şexsi işlerin hamısını unutturdu. Sovet gencliyi intigamçılığ ruhu ile terbiye olunmamıştır.” (s. 319).

“**Behlül.** Mirze, inanın, keñç mütexessisler size hörmət besleyib yene de besleyecektir.” (s. 323”.

Piyeste sık sık yer aldığı üzere Sovyet insanı ve ideolojisi yüceltilmek suretiyle mefkûrenin gerçekleştirilmesi amaçlanır. Kişisel çatışmalardan arındırılmış kolektif bir şuurun Sovyet toplumunun kalkınması ve modernleşmesi için hayatî bir önem arz ettiği ve bilim-teknoloji-emek sacayağının bir program çerçevesinde önemli başarıları beraberinde getireceği vurgulanır.

Sonuç olarak piyes, ÜİK (B) P MK'nin 26 Ağustos 1946 tarihli talimatına uygun bir şekilde tamamlanır. Eser önemli oranda ideolojiden beslenen bir edebiyat anlayışının ürünü olmakla birlikte, toplumun azmini ve iradesinin gücünü göstermesi bakımından dikkati çeker.

Kaynakça

- AHUNDOV, Nazim (1959). *Molla Nesreddin Jurnalının Neşri Tarihi*, Azərneşr, Bakı.
- ARİF, Memmed (Tertibat) (1957). *Cefer Cabbarlı, Eserleri Üç Cildde, Cild II*, Azərbaycan Dövlət Neşriyyatı, Bakı.
- ARİF, Memmed (Baş redaktor) (1967). *Azərbaycan Sovet Edebiyyatı Tarihi*, cilt 2, ASSR Elmlər Akademiyası Neşriyyatı, Bakı.
- CELAL, Mir. (1988). “Böyük Vətən Müharibəsi Dövründə Edebiyat (1941-1945)”, *Azərbaycan Sovet Edebiyyatı*, Maarif, Bakı.
- EHMEDOV, Teymur (1987). *Azərbaycan Sovet Yazıçıları*, Yazıçı, Bakı.
- SEYİDOV, Mir Davud (1966), “Dramaturgiya”, *Azərbaycan Sovet Edebiyyatı*, Mirehmedov, Eziz; Vahabzade, Bahtiyar; Hüseyinov, Firidun, Maarif, Bakı.
- TAĞIZADE, Leyla (2006). “Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, cilt 3, sayı 4, Ankara.
- VEZİROVA, Feride (Tertib edeni) (1964). M. S. Ordubadi, Eserleri, ikinci cild, *Pyeslər və Romanlar*, Azərbaycan Dövlət Neşriyyatı, Bakı.